

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ**

**F.KÖÇƏRLİ adına RESPUBLİKA UŞAQ
KİTABXANASI**

**1 avqust Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili
günü münasibətilə**

**“Dilimiz milli varlığımız, zəngin mənəvi sərvətimizdir”
(metodiki vəsait)**

B A K I – 2015

T rtib id n:

Bu gün biz müstəqil bir dövlət kimi fəxr edirik ki, bizim gözəl Azərbaycan dilimiz var. Dilimiz zəngindir, çox ahəngdar dildir, dilimizin söz ehtiyatı çox böyükdür. Qrammatika sahəsində həddən artıq b y lk nailiyy timiz var.  xs n mən bu dili sevirəm.

Heydər Əliyev

Ümummilli lider

Dil millətin təsdiqi, onun milli varlıgını müəyyənləşdirən əsas amillərdən biridir. Milli-mənəvi s rv timizd n, m n viyyatımızdan, söhbət d ş nd , ilk növbədə ana dilimiz yada d ş r. Əgər bir xalqın ana dili yoxdursa, demək həmin xalqın  z  də yoxdur.

Dövlət müstəqilliyimizin atributlarından biri hesab edilən ana dilimizi qorumaq, inkişaf etdirmək, və yaşıatmaq hər bir azərbaycanlının vətəndaşlıq borcudur. Belə olan halda xalqımız zəngin dil mədəniyyətinə sahib olar. Bu da müstəqil dövlətimizin gələcək inkişafına zəmin yaradar.

Hər bir azərbaycanlı untmamalıdır ki, xalqımızı dünyada tanıdan ana dilimizdir. Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Təbii ki, onun dövlət dili haqqındaki qanunları da realdır v  hər birimizin bu qanunlara ciddi riayət etməyimiz  n  lvi borcumuzdur. Ümummilli lider Heydər Əliyevin bu m dr k kəlamı hər bir azərbaycanlıya örnək olmalıdır. “Mən hər bir dilə  z hörmət və ehtiramımı bildirirəm, amma hesab edirəm ki, öz dilimizlə- Azərbaycan dili ilə hər birimiz fəxr edə bilərik.  unki, bu, zəngin dildir, artıq dünyada tanınıb, dilimizin adı tanınıb”.

Dövlət müstəqilliyini qazandıqdan sonra dilimizin t tbiqu işinin təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar müxtəlif sərəncamlar, fərmanlar imzalanıb. Dil tarixində əlamətdar, önəmli hadisəyə çevrilən bir məqam var: 2001-ci il avqustun 9-da imzalanan sərəncama əsasən 1 avqust ölkəmizdə Azərbaycan Əlifbası v  Azərbaycan Dili Günü kimi qeyd edilir. Artıq 10 il tamamlanır ki, biz ana dilimizlə bađlı bu qürur dođuracaq günü rəğbət, ehtiram v 

vətəndaşlıq qüruru ilə qeyd edirik. Əlbəttə, dil sadəcə ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda ədəbiyyatdır, tarixdir, mahnıdır, musiqidir, millətin taleyidir. Bu gün Azərbaycan dili Azərbaycan dövlətinin dünyada nüfuzunun artması ilə əlaqədar beynəlxalq arenaya çıxıb. Dil siyasətinin əsaslarını yaradan isə məhz Heydər Əliyev idi. İstər siyasi, ictimai, istərsə də mədəni aspektdə dilin mövqeyinin möhkəmləndirilməsi üçün bir sıra islahatlar həyata keçirilib. Hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlı öz ana dilini, milli adət-ənənələrini unutmamalıdır. Dil həm də bir döyüşçü kimi xalqımızın mənəvi keşikçisidir. Bu səbəbdən də onu elə sözlə yükləməliyik ki, döyüşlərdən qələbə ilə qayıtsın. Heydər Əliyevin fikridir: "Nə yaxşı ki, Azərbaycan dili bütün tələblərə cavab verir. Daha doğrusu, onun böyük potensialı imkan verib ki, o, artıq dünya dilləri içərisində öz layiqli yerini tutmuşdur". Bu deyim dilimizin hərtərəfli və zəngin xüsusiyyətlərə malik olduğunu bir daha təsdiqləyir. Xalqımızın milli sərvəti sayılan ana dilimizin inkişafına yönələn qərarların qəbulu və həyata keçirilməsi hər birimizdən asılıdır. Bu, həm də bizim vətəndaşlıq borcumuzdur. Təqdirəlayiq haldır ki, ümummilli liderin ideyalarını layiqincə yerinə yetirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev doğma dilimizə, milli adət-ənənələrimizə, qədim mədəniyyətimizə böyük həssaslıqla yanaşır. İnam və qətiyyətlə deyə bilərik ki, bu gün dilimizin inkişafının əsas qarantı da məhz ölkə Prezidentinin özüdür. Azərbaycan ədəbiyyatını, azərbaycanlı düşüncəsini əks etdirən sanballı əsərlərin latın qrafikasında yenidən nəşr edilməsi məhz İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə baş tutdu. Prezidentin 2004-cü il yanvarın 12-də imzaladığı "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında"kı sərəncamı həm də əlifba ilə bağlı problemləri tamamilə həll etdi. Bunun da nəticəsində kütləvi nəşrlərin latın qrafikasına keçirilməsi baş tutdu. Dövlət başçısının sonrakı sərəncamlarında isə 150 cildlik "Dünya ədəbiyyatı kitabxanası", 100 cildlik "Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası", 100 cildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı kitabxanası" seriyasından olan yeni nəşrlər respublika kitabxana şəbəkəsinin latın qrafikalı ədəbiyyat fondunu zənginləşdirdi. Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi mühüm və uğurlu tədbirlərdən biri də 2004-cü il 13 yanvar tarixində imzaladığı "Azərbaycan milli ensiklopediyasının nəşri haqqında"kı sərəncam oldu. Bu sərəncamların nəticəsində qiymətli kitabların çapı mənəvi xəzinəmizin zənginləşməsində mühüm rol oynadı. Prezident İlham Əliyev milli xüsusiyyətlərimizin saxlanması üçün ana dili və ədəbiyyatımızın başlıca amillərdən olduğunu dəfələrlə diqqətə çəkərək demişdir: "Bizi millət kimi qoruyub saxlayan məhz dilimiz, ədəbiyyatımız, tariximiz, ənənələrimizdir".

B Ö L M Ə I

Mənəvi dəyərləri yaşadan amil.

Ümumilli lider Heydər Əliyevin 2001-ci ildə imzaladığı fərmana əsasən avqustun 1-i respublikamızda Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü kimi qeyd edilir.

Ana dilimizin inkişafına dövlətimizin həmişə xüsusi diqqəti və qayğısı olub. Təbii ki, hər bir dilin özünəməxsus özəlliyi və gözəlliyi var. Bunu kimsə inkar edə bilməz. Amma bir vətəndaş kimi fərəh duyur və etiraf edirik ki, Azərbaycan dilinin həqiqətən analoqu yoxdur. Sovet dövründə quruluşun müəyyən təzyiqlərinə, diktələrinə baxmayaraq, ümumilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin respublikada dövlət dilinə çevrilməsinə əsl fədakarlıq göstərmişdir. Ana dilinin inkişafı ilə əlaqədar ulu öndərin müntəzəm imzaladığı fərman və məruzələrində, tövsiyələrində vaxtaşırı ortaya çıxan problemlərin həllini vacib sayılırdı.

Ötən əsrin 70-ci illərindən başlayaraq Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafına, onun rəsmi dövlət dilinə çevrilməsinə, beynəlxalq münasibətlər sistemində yol tapmasına, zənginləşməsinə, zənginləşə-zənginləşə nüfuz qazanmasına böyük əhəmiyyət verilirdi. “Dil ədəbiyyatla, mədəniyyətlə, mənəviyyətlə bağlıdır, bunlarsız isə vətənpərvərlik formulu yoxdur”-söyləyən Heydər Əliyev yürütdüyü dil siyasətində həmişə çalışırdı ki, gənc nəsildə bu cür nəcib hisslərin tərbiyə edilməsi ön planda olsun. Ümumilli lider ana dilini sadəcə öyrənmək deyil, onu sevməyi də tələb edirdi. Bu mənada dillə bağlı söylədiyi bütün fikirlərdə, çıxış və məruzələrində həmişə böyük mənalar duyular, müdriklik hiss edilərdi: “Xatirimdədir, 70-ci illərdə mən bir neçə dəfə çox narahatlıqla göstərişlər verdim ki, rusdilli məktəblərdə Azərbaycan ədəbiyyatına çox yer verilsin.

...Mən arzu edərdim ki, Azərbaycan gənci Şekspiri ingilis dilində oxusun, Puşkini rus dilində oxusun, Nizamini, Füzulini, Nəsimini isə Azərbaycan dilində oxusun”. Bütün mütəxəssislər, tədqiqatçılar, ümumilli liderlə birlikdə səfərdə olanlar bir məsələni həmişə tez-tez yada salırlar ki, Heydər Əliyev Azərbaycan dilini təkcə ölkəmizdə, soydaşlarımızın yaşadığı yerlərdə deyil, beynəlxalq dillər mühitində də səsləndirməyi lazım bilirdi. Ulu öndər deyirdi: “Mən hər yerdə Azərbaycan dilində danışırım. Qoy tərcüməçilər mənim danışdıqlarımı öz dilimdən tərcümə etsinlər. Biz daha keçmişdəki kimi sovet imperiyasının daxilində deyilik ki, rus dilində danışaq. Qoy hamı, o cümlədən dünyaya yayılmış soydaşlarımız da bilsinlər ki,

bizim öz dilimiz var və biz öz dilimizdə də danışıq”. Ümummilli lider Heydər Əliyev bütün fəaliyyəti boyu Azərbaycan dilinin dövlət dilinə yalnız sözdə deyil, əməldə də çevrilməsi üçün var gücü və iradəsi ilə çalışmışdır. Dünyaya səpələnmiş azərbaycanlılar arasında bir daha ünsiyyət vasitəsi, milli-mənəvi körpülər olması üçün əsl mübarizə aparmışdır.

Azərbaycan dilinin bugünkü inkişaf səviyyəsi təsdiqləyir ki, xalqımız dünyanın ən qədim xalqlarındandır. Təbii ki, dilin təşəkkülü müxtəlif proseslərdən keçir. Bu gün istər danışıq, istərsə də yazılı şəkildə işlətdiyimiz Azərbaycan dili də mürəkkəb və ziddiyyətli bir yol qət etmişdir. Əlbəttə, dilin əsas yaradıcısı millətin özüdür. Elə ifadələr, kəlmələr var ki, xalq onu neçə işlədibsə, bu gün də elə qəbul edilməlidir. Bir sözün yerinə düşməməsi onun mənasının itməsinə, təhrif olunmasına gətirib çıxarır. Nahaq demirlər ki, dil söz sərvətinin yaradıcısıdır. Bəlkə də Allahın insana bəxş etdiyi ən qüdrətli, ecazkar nemətlərindən biri dildir və o, təkcə ünsiyyət vasitəsi deyil.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin dil siyasətinin müəyyənləşməsində ulu öndər Heydər Əliyevin çox müstəsna xidmətləri var. O böyük-unudulmaz insan həmişə dillə bağlı uzaqgörənlik edirdi. 18 iyun 2001-ci il tarixli “Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında”kı fərmanında deyilir: “Azərbaycan dili bu gün dərin fikirlərin ən incə çalarlarındanək olduqca aydın bir şəkildə ifadə etmək qüdrətinə malik dillərdəndir. Düşüncələrdəki dərinliyi, hisslərdəki incəlikləri bütünlüklə ifadə etmək kamilliyinə yetişmə üçün hər hansı xalqlardan bir neçə minillik tarixi yaşaması lazım gəlir”. Bu mənada biz xoşbəxtik ki, doğma Azərbaycan xalqı həqiqətən də dünyanın ən qədim xalqlarından biridir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin məşhur bir fikrini dönə-dönə xatırlamaqla duyduğumuz qürurun bir aləm mənası var: “Millətin milliliyini saxlayan onun dilidir”. Məhz bu fikrin növbəti təsdiqidir ki, Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının illik ümumi yığıncağında nitq söyləyərkən qətiyyətlə bildirdi ki, ana dilimizi yad təsirlərdən qorunmalıyıq.

Dövlət müstəqilliyimizi qazandıqdan sonra dilimizlə bağlı onun tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar müxtəlif sərəncamlar, fərmanlar imzalanıb. Dil tarixində əlamətdar, önəmli hadisəyə çevrilən bir məqam var: 2001-ci il avqustun 9-da imzalanan sərəncama əsasən 1 avqust ölkəmizdə Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan Dili Günü kimi qeyd edilir. Artıq 10 il tamamlanır ki, biz ana dilimizlə bağlı bu qürur doğuracaq günü rəğbət, ehtiram və vətəndaşlıq qüruru ilə qeyd edirik. Əlbəttə, dil sadəcə ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda ədəbiyyatdır, tarixdir, mahnıdır, musiqidir, millətin taleyidir. Bu gün Azərbaycan dili Azərbaycan dövlətinin dünyada nüfuzunun artması ilə əlaqədar beynəlxalq arenaya

çıxıb. Dil siyasətinin əsaslarını yaradan isə məhz Heydər Əliyev idi. İstər siyasi, ictimai, istərsə də mədəni aspektdə dilin mövqeyinin möhkəmləndirilməsi üçün bir sıra islahatlar həyata keçirilib. Hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlı öz ana dilini, milli adət-ənənələrinin unutmamalıdır. Dil həm də bir döyüşçü kimi xalqımızın mənəvi keşişçisidir. Bu səbəbdən də onu elə sözlə yükləməliyik ki, döyüzlərdən qələbə ilə qayıtsın. Heydər Əliyevin fikridir: “Nə yaxşı ki, Azərbaycan dili bütün tələblərə cavab verir. Daha doğrusu, onun böyük potensialı imkan verib ki, o, artıq dünya dilləri içərisində öz layiqli yerini tutmuşdur”. Bu deyim dilimizin inkişafına yönələn qərarların qəbulu və həyata keçirilməsi hər birimizdən asılıdır. Bu, həm də bizim vətəndaşlıq borcumuzdur. Təqdirəlayiq haldır ki, ümummilli liderin ideyalarını layiqincə yerinə yetirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev doğma dilimizə, milli adət-ənənələrimizə, qədim mədəniyyətimizə böyük həssaslıqla yanaşır. Inam və qətiyyətlə deyə bilərik ki, bu gün dilimizin inkişafının əsas qarantı da məhz ölkə Prezidentinin özüdür. Azərbaycan ədəbiyyatını, azərbaycanlı düşüncəsini əks etdirən sanballı əsərlərin latın qrafikasında yenidən nəşr edilməsi məhz İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə baş tutdu. Prezidentin 2004-cü il yanvarın 12-də imzaladığı “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında”kı sərəncamı həm də əlifba ilə bağlı problemləri tamamilə həll etdi. Bunun da nəticəsində kütləvi nəşrlərin latın qrafikasına keçirilməsi baş tutdu. Dövlət başçısının sonrakı sərəncamlarında isə 150 cildlik “Dünya ədəbiyyatı kitabxanası”, 100 cildlik “Dünya ədəbiyyatı kitabxanası” seriyasından olan yeni nəşrlər kitabxana şəbəkəsinin latın qrafikalı ədəbiyyat fondunu zənginləşdirdi. O, cümlədən, Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi mühüm və uğurlu tədbirlərdən biri də 2004-cü il 13 yanvar tarixində imzaladığı “Azərbaycan milli ensklopediyasının nəşri haqqında”kı sərəncəm oldu. Bu sərəncamların nəticəsində qiymətli kitabların çapı mənəvi xəzinəmizin zənginləşməsində mühüm rol oynadı. Prezident İlham Əliyev milli xüsusiyyətlərimizin saxlanması üçün ana dili və ədəbiyyatımızın başlıca amillərindən olduğunu dəfələrlə diqqətə çəkərək demişdir: “Bizi millət kimi qoruyub saxlayan məhz dilimiz, ədəbiyyatımız, tariximiz, ənənələrimizdir”.

Dəfələrlə müşahidə edilib ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyev müxtəlif çıxışlarında, insanlarla olan söhbətlərində, bölgələrdə keçirdiyi görüşlərdə həmişə dövlət atributlarına, xüsusilə də Azərbaycan dilinə, əlifbasına, mədəniyyətinə, incəsənətinə, milli adət-ənənələrinə xüsusi ehtiramla yanaşaraq onun fəzilətlərindən söz açır. Bu nümunədən, örnəkdən isə hamımız pay götürməliyik. Humanitar elmlərlə bağlı apardığı söhbətlərin birində milli-mənəvi dəyərlərimizə, ana dilimizə toxunaraq bir sıra təqdirəlayiq mədəni hadisələrdən söz açan Prezidentin söylədiyi fikirlər bu gün də hər birimiz üçün önəmlidir. “Ana dilimizə

hörmət və qayĝı daim olmalıdır. Biz ana dilimizi xarici təsirdən qorumalıyıq. Ana dilimiz bizim toxunulmaz sərvətimizdir. Azərbaycan xalqının formalaşmasında, müstəqil Azərbaycanın formalaşmasında ana dilimiz- Azərbaycan dili müstəsna rol oynamışdır. Biz elə etməliyik ki, dilimizin saflıĝını daim qoruyaq. Bu msly çox ciddi diqqət göstərilməlidir.”

qidsindn, vəzifəsindən, cəmiyyətdə tutduĝu mövqeyindən asılı olmayaraq ana dilinin gzllyini qorumaq, onun təmizliyinə xələl gətirən yad təsirlərin qarşısını almaq hamımızın borcudur.

B Ö L M Ə II

VƏTƏNDAŞLIQ VƏZİFƏMİZ, ÖVLADLIQ BÖRCUMUZ.

Dil insan həyatının ən gərəkli, ən zəngin neməti, tükənməz mənəviyyat xəzinəsidir. Dil idrakın, təfəkkürün tərcümanıdır. Milləti millət edən vasitələrdən biri də dildir.

Milli mənəviyyatımızın, milli varlığımız olan dilimizi xalqımız həmişə müqəddəs bilmiş, bütün tarixi dövənlərdə, həyatın ən ağır və çətin günlərində, sərt repressiya zamanında, ciddi Sovet rejiminin dəmir mənəgənlərində sıxıldıqda belə göz bəbəyi kimi qoruyub bu günədək saxlayıb və inkişaf etdirmişdir. Zəngin dil mədəniyyətinə sahib olan xalq isə əyilməzdir, qüdrətlidir, ölməzdir! Təsadüfi deyil ki, “ana, vətən” kəlmələri ilə yanaşı, dilimizə “ana dili” deyirik. Azərbaycan dili yüzilliklər boyunca mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir. Dilimizin bugünkü inkişaf səviyyəsi, zənginliyi, kamilliyi göstərir ki, xalqımız dünyanın zəngin mədəniyyətə malik qədim xalqlarındandır. Çünki hər bir dil yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmaq üçün tarixin uzun keşməkeşlərindən, əsrlərin qaynağından keçir.

Qədim və zəngin tarixə malik türk dili ailəsinin Oğuz qrupuna daxil olan Azərbaycan dili ümumişlək canlı xalq danışığı dili zəminində yaranmış, sonra şifahi, ədəbi dil, daha sonra isə yazılı ədəbi dil şəklində formalaşmışdır. Ölməz ədəbi abidəmiz olan “Kitabi-Dədə Qorqud” eposunun kamil sənət nümunəsi olması, dilinin rəvanlığı, səlisliyi, mənə dolğunluğu, ifadə tərzini, söz zənginliyi sübut edir ki, hələ “Dədə Qorqud”a qədər xalqımızın şifahi dili ilə yanaşı yazılı ədəbi dili də kifayət qədər inkişaf etmişdir, çünki dünyanı heyrətə gətirən “Dədə Qorqud” kimi möhtəşəm sənət abidəsini yaratmaq üçün böyük təşəkkül mərhələləri keçmiş, çoxəsrlik zəngin təcrübə, qüdrətli söz zəmini olmalıydı.

Azərbaycan dili bütün insani duyğu və hissləri, ən incə mətləbləri, ən dərin fikir və düşüncələri ifadə etməyə qadir, bulaq suyu kimi saf, təbiət qədər əsrarəngiz, geniş imkanlara malik qüdrətli bir dildir. Onun mənə çalarlarına, zəngin söz ehtiyatına, böyük və güclü təsirə, ifadə imkanlarına malik olması hələ XVI əsrdə onun dövlət dili səviyyəsinə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Beləki, Səfəvilər hakimiyyəti dövründə Azərbaycan dili dövlət dili kimi işlənmiş, Sara Xatun, Şah İsmayıl Xətai diplomatik danışığı, rəsmi, hərbi beynəlxalq yazışmaları məhz bu dildə aparmışlar.

Azərbaycan dili XVIII-XIX əsrlərdə Asiyanın hər tərəfində müxtəlif dilli xalqların işlətdiyi ümumi ünsiyyət vasitəsi, beynəlxalq dil olmuşdur.

Azərbaycan Xalq cumhuriyyəti dövründə Azərbaycan dili dövlət dili olmuşdur.

1929-cu ildə minilliklər boyu işlətdiyimiz əlifba dəyişdirildi. Ərəb əlifbasından latın qrafikasına keçməklə, etnik tərkibdən asılı olmayaraq bu əlifbaya malik bütün müsəlman aləmindən ayrıldıq. Bu, Stalin dövrünün xalqımıza, eləcə də digər müsəlman xalqlarına qarşı məqsədyönlü mənəvi zərbəsi idi. 1939-cu ildə yenidən daha belə bir ağır mənəvi zərbə aldığımız bu, yazımızın latın qrafikasından kiril qrafikasına keçməsi oldu. Beləliklə, hər dəfə əlifbanı dəyişdikcə, keçmişlə, bu gün arasındakı əlaqə zəifləyir, mənəvi dünyamızın sərvətlərinə doğru aparıcı körpülər qırılıb tökülürdü.

Hər bir xalqın həyatında dil, yazı və əlifba çox mühüm ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, milli-mənəvi əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də, əlifba nadir hallarda dəyişir. Tutaq ki, VII əsrdə ərəb xilafətinin istilasına-siyasi assimilyasiyaya məruz qalan xalqımız məcburən onun dinini, əlifbasını qəbul etmişdi. Beləliklə, ilk Alban (Qafqaz) əlifbamızdan tamamilə ayrılmışıq...

Bəs, XX əsrdə Sovet cəmiyyətində bizi buna nə vadar edirdi? “Milli mədəni muxtariyyət” saxta şüarı altında milli heysiyyətimizə toxunulur, ən müqəddəs milli sərvətlərimiz təhqir olunurdu. Hətta iş o yerə gəlib çıxdı ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” kimi milli sənət abidəmiz yasaq edildi. Bu, bütün türk xalqlarına doğru yönəlmiş bir siyasət idi. Sovet İttifaqında, Türkiyədə, Əfqanıstanda, Çində, İranda, Yunanıstanda, Bolqarıstanda, Yuqoslaviyada, Rumıniyada yaşayan çoxmilyonlu türklərin qüdrəti çoxlarını təşvişə salırdı.

İnsanı mənən yox etmək üçün, onun səsini, milləti yox etmək üçün onun dilini əlindən almaq kifayətdir. Bu siyasət oyunundan baş çıxaran, etiraz edən, milli varlığı uğrunda mübarizəyə cəhd edən zəkali oğlanlarımıza müxtəlif adlar qoyulub aradan götürülürdü. Öz kökünə, soyuna, milli mədəniyyətinə, dilinə, dininə güvənənlərə “millətçi”, “pantürkist”, “panislamist”, damğaları vuruldu, sürgünlərə göndərildi, edam edildi.

Şərqi müsəlman respublikalarında, eləcə də, Azərbaycanda milli dil dövlət dili statusunu itirdi, rus dili doğma dilimizi üstələdi. Azərbaycan dili 1957-ci ildən respublikanın Konstitusiyasında dövlət dili kimi təsbit olunmasına baxmayaraq, əslində bu status öz hüquqi-siyasi mahiyyətini daşımırdı. Rus dili məktəblərini bitirənlər xüsusi imtiyaz sahibi oldu, rus dilini tədris edən müəllimlərə 15 faiz əlavə əmək haqqı verilirdi. Rus dili “ikinci” ana dili səviyyəsinə yüksəlmişdi. Deyən yox idi ki, ananın da ikincisi olurmu? Hətta 60-70 –ci illərdə iş o yerə

gəlib çatdı ki, idarələrdə işə götürərkən azərbaycanlıya ilk sual bu olurdu: rus dilində savadlısanmı?

Bütün müsəlman dünyasına, islam aləminə qarşı ardıcıl mübarizə başlanmışdı. Yavaş-yavaş beşik başında laylaların, uzun qış gecələrində nağılların, dastanların, zehnin, nitqin inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynayan bilməcə, çaşdırma, yanıltmac kimi folklor nümunələrinin çağlayan bulağı qurudu. Zəngin mənəvi sərvətimiz olan muğamlara qulaq asmaq istəməyənlər, saz havalarına dodaq büzənlər, xalq üslubunda yazan şairlərimizi bəyənməyənlər sıxışdırırlar yarandı. Müqəddəs “ana”, “ata”, “dədə”, sözləri əvəzinə, “mama”, “papa”, “ded” kimi yad kəlmələr ayaq açdı. “Uzundərə”, “Qaytağı”, “Naz eləmə”, “Tərəkəmə” oynamaq əvəzinə avropasayağı atılıb düşdük. Yəqin buna görə, bədxah qonşularımız torpaqlarımız kimi mahnılarımıza, rəqslərimizə də yiyə çıxdılar. Mötəbər icaslarda, təntənəli gecələrdə doğma ana dilimizdə danışmağı özümüzə ar bildik.

Biz heç də rus dilinin, rus təhsilinin, Avropa mədəniyyətinin, əcnəbi dillərin öyrənilməsinin əleyhinə deyilik. Əksinə, deyiblər neçə dil bilirsənsə, o sayda insansan. Xüsusilə, müasir dövrdə, dünyaya inteqrasiya etdiyimiz bir vaxtda əcnəbi dillərin öyrənilməsinin böyük ictimai-mədəni, iqtisadi-siyasi əhəmiyyəti vardır. Ancaq öz ana dilini, mədəniyyətini bilməyən, adət-ənənələrinə, dilinə xor baxan kəs neçə dil bilirsə-bilsin, həqiqi mənada əsl vətəndaş ola bilməz!

1978-ci ildə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda respublikamızın Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi haqqında maddə daxil edildi. O dövr üçün buna nail olmaq çox müşkül və mümkünsüz bir iş idi. Ancaq bütün həyatını Azərbaycan xalqının, Azərbaycan dövlətçiliyinin müstəqilliyinə, azadlığına, milli-iqtisadi-siyasi inkişafına həsr etmiş Heydər Əliyev böyük uzaqgörənliyi, qətiyyəti, cəsarəti, möhkəm iradəsi, siyasi mətinliyi sayəsində bütün çətinliklərə, maneələrə baxmayaraq, buna nail oldu. Bu, Heydər Əliyevin xalqımız, dövlətimiz qarşısında daha bir misilsiz xidməti idi!

1995-ci ilin noyabrında qəbul olunmuş H. Əliyevin şah əsəri adlandırılan yeni Konstitusiyamızda göstərilir ki, Azərbaycan dövləti demokratik, hüquqi, dünyəvi unitar respublikadır. Azərbaycan dövlətinin rəmzləri-Dövlət bayrağı, Dövlət gerbi və Dövlət himnidir”.

Məhz Dövlət rəmzlərimizdən biri olan Dövlət Himnimiz doğma Azərbaycan dilində neçə də əzəmətli səslənir. Konstitusiyamızın 21-ci maddəsində deyilir:

Heydər Əliyevə görə, “hər bir xalqın mənliliyini, mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkişaf etdirən onun dilidir”. “Ana dilini bilməmək, ana dilini qiymətləndirməmək, şibhəsiz ki, xalq qarşısında böyük qəbahətdir”. Rus dilinin incəliklərinə qədər dərinədən bələd olan və bu dildə savadlı, gözəl danışa, yazı bilən Heydər Əliyevin heç bir nitqində, danışığında Azərbaycan dilinə yad kəlmə, əcnəbi söz eşitmədik. Onun hər bir nitqi əsl Azərbaycan dili dərsi idi!.

Heydər Əliyevin Azərbaycan dilinin inkişafı və daha da təkmilləşdirilməsi haqqında 18 iyun 2001-ci il fərmanında deyilir: “İndi Azərbaycan dilinin özünəməxsus inkişaf qanunları ilə cilalanmış kamil qrammatik quruluşu, zəngin söz fondu, geniş ifadə imkanları, mükəmməl əlifbası, yüksək səviyyəli yazı normaları vardır. Hazırda ölkəmizdə cəmiyyət həyatının elə bir sahəsi yoxdur ki, Azərbaycan dili orada rahat işlədilə bilməsin.

Bununla yanaşı Azərbaycan Respublikasının onillik inkişaf yolunun təcrübəsi göstərir ki, digər sahələrdə olduğu kimi ana dilimizin öyrənilməsi və tətbiqi sahəsində də hələ görüləsi işlər çoxdur. Ölkəmizin orta və ali məktəblərində Azərbaycan dilinin müasir dünya standartlarına, milli-mədəni inkişaf tariximizin tələblərinə cavab verən tədrisi işinin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır. Bir çox kütləvi informasiya vasitələrində, rəsmi yazışmalarda, kargüzarlıq və s. sahələrdə Azərbaycan ədəbi dilinin normalarına lazımınca əməl edilmir. Azərbaycan dilinin reklam işində istifadə edilməsində ciddi qüsurlar müşahidə olunur. Kəskin tənqidlərə baxmayaraq reklam vasitələrinin hazırlanmasında, bir çox hallarda xarici dillərə əsassız olaraq üstünlük verilir. Şəhər və qəsəbələrimizin görkəminə xələl gətirən əcnəbi dilli lövhələr gənc nəslin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyəsinə mənfi psixoloji təsir göstərir.

Hələ 2001-ci ildə ulu öndərimiz tərəfindən tənqid edilən bu mənfi hallar, təəssüf ki, bu gün də dilimizin işlədilməsində mövcuddur. Acınacaqlı haldır ki, rəsmi dairələrdə, görüşlərdə, hətta çoxmilyonlu auditoriyaya malik televiziya kanallarında, radio efirlərində, mətbuatda istər orfoqrafiya, istər orfoepiya xətalara, qrammatik normaların pozulmasına, nitq qüsurlarına tez-tez yol verilir, ümumi ədəbi dilimiz unudularaq, dialekt və şivə sözləri, ləhcə danışmaları ekrana, efirə, mətbuata gətirilir. Belə hallar dilimizin tətbiqində, işlədilməsində, öyrədilməsində ağır zərbələr vurur. Bir sözlə Milli varlığımızı yaşadan Azərbaycan dilini gələcək nəsillərə pak, saf və zəngin şəkildə çatdırmaq üçün onu göz bəbəyimiz kimi qorumalıyıq! Dilimizin saflığı uğrunda mübarizə aparmaq, onu qorumaq hər bir azərbaycanlının vətəndaşlıq vəzifəsi, övladlıq borcudur!

BÖLMƏ III:

Dilimiz- varlığımız

Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi:

Azərbaycan dili statuslu, minillik yaddaş tariximizin bütün incəliklərini ifadə etmək iqtidarında olan, həyatın bütün sahələrinin modullarını özündə əks etdirən, bütün təqiblərə, təzyiqlərə müqavimətli, dünya dilləri sırasında bərabər hüquqlu mövqeli, zəngin yazılı və şifahi ədəbiyyatı olan dildir. Dil millətin hər bir nümayəndəsinə xidmət edən və ən azı bu xidmətə görə hər birimizin borclu olduğumuz sahədir. Və sözün geniş mənasında milli mənlilik şüurunun fəvqündə dayanan sahədir. Hər birimiz dilin bizə olan xidməti qarşısında onu qorumalı və yaşatmalıyıq. Dil bütün imkanlarını ifadə etməklə potensial çəkisini nümayiş etdirən sahədir. O, xidməti borcunu heç kəsdən əsirgəmir. Ancaq ondan istifadə edənlər fərqlənir: intellektual səviyyəsinə, qabiliyyətinə, yaşına, dilə olan məhəbbətinə və sairəyə görə.

Bəli, 1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan dili günüdür. Hər il olduğu kimi, bu il avqustun 1-də bu milli varlığımız, milli dilimiz olan Ana dilimizi təbliğ etmək üçün respublikamızın hər bir təhsil ocaqlarında, idarə və təşkilatlarında, ali təhsil ocaqlarında, məktəb və məktəbəqədər təhsil ocaqlarında, lisey və gimnaziyalarda, kitabxana və muzeylərdə və s. yerlərdə geniş miqyaslı tədbirlər planı hazırlanır. Belə tədbirlərin hazırlanmasında məqsəd, Ana dilimizin zənginliyini, ahəngdarlığını təbliğ etmək, Azərbaycan əlifbasını dünyaya tanıtmaqdan ibarətdir.

Beləki, 1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan dili günü münasibətilə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında geniş və maraqlı tədbirlər planı hazırlanmışdır. Tədbirlər planına müxtəlif cür sərgilərin hazırlanması, viktorinaların, şeir, rəsm, inşa müsabiqələrinin keçirilməsi, ədəbi-bədii gecələrin keçirilməsi salınmışdır. İlk əvvəl Kitabxanamızda 1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili günü münasibətilə təşkil olunan kitab sərgisi ilə sizləri yaxından tanış etmək istəyirəm. Sərgi müxtəlif başlıqlar altında keçirilə bilər. Məsələn: “Dilim dillər tacıdır”, “Dilimiz varlığımız”, “ Ana dili-ana südü”, “Ana dilimiz-qeyrətimiz, milli sərvətimiz”, “1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan dili günüdür” və s.

Başlıq:

“1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan dili günüdür”.

1. Sərəncamlar.
2. Görkəmli insanların Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili haqqında söylədikləri sitatlar.
3. Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili haqqında olan kitabların nümayişi.
4. Rəsm və əl işləri sərgisi.
5. Şeir parçası.

**Mənim ana dilim-keçmişim, ulum,
Sonsuz gələcəyə uzanan yolum,
Sən adlı Vətənin qurbanı olum,
Ana Vətənimin anası dilim!**

İsa Cavadoğlu

Sitatlar:

14. Ana dilini bilməmək, ana dilini qiymətləndirməmək, şübhəsiz ki, xalq qarşısında böyük qəbahətdir.

Heydər Əliyev
Ümummilli lider

15. Hər bir xalq öz dili ilə yaranır. Ancaq xalqın dilini yaşatmaq, inkişaf etdirmək və dünya mədəniyyəti səviyyəsinə qaldırmaq xalqın qabaqcıl adamlarının, elm, bilik xadimlərinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olur.

Heydər Əliyev
Ümummilli lider

16. “Dil hər bir millətin milliliyinin əsasıdır. Ona görə də hər bir gənc öz ana dilini, müasir Azərbaycan dilini ən incəliklərinə qədər bilsin və bu dildən istifadə etsin. Biz müstəqil Azərbaycanda Azərbaycan dilini dövlət dili etiyimiz kimi, cəmiyyətimizdə də, xalqımızın içində də Azərbaycan dilini mütləq hakim dil etməliyik”.

Heydər Əliyev
Ümummilli lider

1. Ərəb və fars kəlmə və ibarələrinin şövq və həvəsində olub, ehtiyac olmadığı halda onları ana dilinə qatıb-qarışdırmaq, bizim əqidəmizə böyük səhvdir. Vaxta ki, ana dilində şeyin özünün məxsusi adı var və yəni ana dili ilə bir mənalı bəyan etmək və bir əhvalatı necə ki, lazımdır söyləmək mümkün olur, insaf deyil ki, elm göstərmək və “mollalıq” izhar etmək iddiasına

düşüb, kəlamı qəliz ibarələrlə və çətin anlaşılan ərəb və fars sözləri ilə doldurub, əsil mənanı daha da dərinə salmaq və onun üzünə qəliz ibarələrdən toxunmuş pərdə çəkmək...

Dil nə qədər açıq, sadə olsa bir o qədər gözəl, göyçək və məqbul olar.

Firudin bəy Köçərli

Görkəmli ədəbiyyat maarifçisi, pedaqoq

2. Ana dili! Bir dil ki, mehriban bir vücut öz məhəbbətin sənə bu dildə bəyan edir. Bir dil ki, sən hələ beşikdə ikən bir lay-lay şəkilində öz ahəng və lətafətini sənə eşitdirib, ruhun ən dərin guşələrində nəqş bağlayıbdır.

Nəriman Nərimanov

İctimai-siyasi xadim, yazıçı

3. Bizim yəqinimizdir ki, dili dolaşlıq şəxsin fikri də dolaşlıqdır. İbarəpərdazlıq fikrin boşluğuna və bir dərəcədə yoxluğuna dəlalət eləyir. Doğru və salamat fikirli adamların kəlamı həmişə aydın, açıq və düzgün olur.

“Molla Nəsrəddin” jurnalından

4. Bədii dil xalqın mənəvi sərvəti olmaqdan əlavə insanların fikrini, hissiyyatını, zövqünü tərbiyə edən çox güclü vasitədir.

Mirzə İbrahimov

Xalq yazıçısı, dramaturq

5. İnsanın şərəfinin bir dəlili də nitqidir. Lazımdır ki, hər kəs elə danışsın, elə yazsın ki, onu mümkün mərtəbədə avam da başa düşsün...Həqiqət, qəzetə camaat üçündür, camaat qəzetə üçün deyildir.

Həsən bəy Zərdabi

Azərbaycanın görkəmli nümayəndəsi, alim

6. Düşüncəsi, ağılı sağlam olan kəs,
Luzumsuz sözləri söyləməz əbəs.
Qızıqanda dili səbr etsə bir az,
Tutduğu işindən peşiman olmaz.

Nizami Gəncəvi

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, şair

7. Söz qiymətli daşlar kimidir. Bu daşları yaxşı yonub, cilalandırıb ən şərəfli sarayların mərmər divarlarını bəzəmək üçün işlədirlər.
Bədii dil xalqın mənəvi sərvəti olmaqdan əlavə, insanların fikrini, hissiyyatını, zövqünü tərbiyə edən çox güclü vasitədir.

Mirzə İbrahimov
Xalq yazıçısı, dramaturq

8. Dil könüllər fəth edən böyük insan gücüdür
Dili qiymətdən salar
Ucuz söz, hiylə, böhtan.
Elə saxla dilini,
Nə dil səndən utansın,
Nə sən dilindən utan.

Rəsul Rza
Xalq şairi

9. Ana dili məhv olarkən, xalq artıq yox olur...Xalqın ağzında dili hələ yaşadığıca xalq da yaşayır. Xalqın əlindən onun əcdadının yaratdığı saysız-hesabsız mirası almaq istəyən zorakılıqdan dözülməz zorakılıq yoxdur. Xalqın əlindən hər şeyi alsanız, o, onların hamısını qaytara bilər: lakin onun dilini alın, heç vaxt bir daha onu yarada bilməz; xalq hətta özünə yeni vətən belə yarada bilər, lakin dili heç bir zaman yarada bilməz, xalqın ağzında dili ölsə, xalq da öldü.

K.D.Uşinski
pedaqoq

10. Nədir dil ağzında, ey ağı olan,
Hünər xəzinəsinə açardır inan.
Əgər bağlı olsa kim anlar ki, o,
Cavahir satandır, ya muncuq satan.

Sədi
Qəzəl janrının görkəmli nümayəndələrindən biri

11. Əbədi şadlığın şərabi üçün
Sözdən özgə cahanda yox, saqi.
Sözün ölməzliyinə söz yoxdur,
Biz gedərsək də söz qalar baqi.

Füzuli
Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri

12. “Əgər məndən soruşsalar ki, milliyyətçə kimsən? Hünərlə deyərəm: azərbaycanlı! Müsahibim inad göstərüb öyrənmək istəsə sərvətdən-dövlətdən, naz-nemətdən nəyim var: qürur hissi ilə deyərdim: bütün kainat, Yer üzünü təsvir və tərənnüm etməyə qadir sözüm, ana dilim var.”

Cəlil Məmmədquluzadə

İctimai xadim, yazıçı, dramaturq

13. Dil fikri ifadə etmək üçün bir vasitədir. Fikir isə yalnız o zaman fikir olur ki, dillə ifadə edilir, dil vasitəsilə meydana çıxarılır, filosofların dediyi kimi, başqaları üçün obyektivləşdirilir. Bax, buna görə də mən deyirəm ki, ana dilini bilmək əsas məsələdir, bu sizin gələcək işiniz üçün lazımdır.

M.İ Kalinin

13. Ana dili xalqın ruhudur, mənəvi dünyasıdır.

Bəxtiyar Vahabzadə

Xalq şairi, dramaturq

Kitab sərgisi ilə yanaşı rəsm sərgilərinin də təşkili məqsədəuyğun olardı. Rəsm sərgisində uşaqlar Azərbaycan adlı vətəni necə sevdiklərini, onun dilinə, varlığına necə hörmət bəslədiklərini öz rəsmlərində ifadə edə bilərlər.

F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında təşkil olunan tədbirlərdən biri də şeir müsabiqəsidir. Şeir müsabiqəsinə yuxarı sinif şagirdləri arasında keçirmək olar. Şeir müsabiqəsi oxucuların ən çox sevdiyi tədbirlərdən biridir. Çünki, şeiri intonasiya ilə demək, onu əzbərləmək, dərk etmək və qavramaq baxımından çox yaxşı təbliğat formasıdır. Kitabxanaçı 1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili günü ilə əlaqədar bir çox şeirlər seçib oxuculara təqdim edə bilər. Məsələn xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin “Ana dilim öləndeyil”, şair Fikrət Qocanın “Azəriyəm”, Həmid Nitqinin “Ana dili-sevgili dil”, Süleyman Rüstəmin “Dilimə dəymə”, İsa Cavadoğlunun “Ana dilim”, Tofiq Bayramın “Ana dilim” və s. şeirlərini misal göstərmək olar. Şeir müsabiqəsinin sonunda yaxşı şeir demək bacarığı olan oxucular münəfiqlər heyətinin 1, 2, 3 və s. yerləri üzrə sıralanır və müdiriyyət tərəfindən mükafatlandırılırlar. İndi isə şair Tofiq Bayramın “Ana dilim” və Süleyman Rüstəmin “Dilimə dəymə” şeirlərini dinləyək.

Tofiq Bayram “Ana dilim”

**I Oxucu: Qalxıb Şahdağına söz istəyirəm,
Çatsın hay-harayım dinləyənlərə.
Mən nankor deyirəm, nacins deyirəm
Öz ana dilini bilməyənlərə!**

**Bu dil şirinlikdə şərbət kimidir,
Saflığı qorunan sərhəd kimidir,
Anamız Vətən də qürbət kimidir
Öz ana dilini bilməyənlərə!**

**Döyüşdə bərkiyib el polad olur,
Zirvəyə uçmağa dil qanad olur,
Torpağın sevinci, dərdi yad olur
Öz ana dilini bilməyənlərə!**

Süleyman Rüstəm. “Dilimə dəymə”

II Oxucu:

**Mən sənin dilinə dəymirəm cəllad,
Gəl sən də bu ana dilimə dəymə!
Sənin bağı var, gülün var, çəkin,
Bağımda əkdiyim gülümə dəymə!**

**Həsədlərlə baxdın çəmənime sən,
Gör bir nələr etdin vətənime sən,
Yan deyib, od vurdun bədənimə sən,
Altında atəş var, külümə dəymə!**

**Mən ağa ağ dedim, qaraya qara,
Sən məni istədin çəkəsən dara.
Yenicə sağalır vurduğun yara,
Mənim bu yaralı könlümə dəymə!**

1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan dili günü ilə bağlı F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında keçirilən tədbirlərdən biri də “Nağıl saati”dir. “Nağıl saati” kitabxanasının Nağıl otağında keçirilir. Kitabxanaçı kiçik yaşlı oxuculara Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili haqqında bir qədər məlumat verir.

Uşaqlar ilk növbədə öz ana dilində dil açmalı, ən azı 7-8 yaşına qədər ana dilində danışmalı, öyrənməlidirlər. Heç bir fransız, alman, ingilis övladı öz dilini qoyub başqa dildə təhsil almır. Nəzərə almalıyıq ki, bu dillər dünyanın aparıcı böyük dilləridir, bu dillərin nüfuzu digər dillərə təsir edə bilir. Azərbaycanlılar tarix boyu ana dilində təhsil almayıblar, ərəbcə, farsca təhsil alıblar. Yaxşı ki, bütün müqavimətlərə, kənar təsirlərə baxmayaraq, dilimizi yaşatmışıq, qoruyub təkmilləşdirmişik.

Nağıl saatının maraqlı və yaddaqalan keçməsi üçün kitabxanaçı kiçik və orta yaşlı uşaqlar üçün cizgi filmlərinin nümayişini təşkil edə bilər. Bildiyimiz kimi, bizim çox maraqlı və sevilən Azərbaycan nağıllarının video yazıları və diskləri var.

1 avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü münasibətilə kitabxanaçı Gülarə Munisin “Əlifba” kitabının nağılını uşaqlara oxuyur.

Gəlin “Əlifba” kitabının nağılına biz də qulaq asaq.

Biri var idi, biri yox idi.

Qoca dünyada kitab çox idi,

Danışan kitab isə yox idi.

Kitablar arasında “Əlifba” adlı qoca bir kitab var idi. Bütün uşaqların dilini açan bu kitab o qədər qoca idi ki, beli bükülmüşdü, gözləri zəifləmişdi, əlləri qırıq-qırıq olmuşdu. Amma bu kitabın çox qəribə, möcüzəli bir xüsusiyyəti var idi. Kim onu əlinə götürüb oxumaq istəsəydi, kitab cavanlaşdı. Onun əvvəlcə beli düzələr, qaməti şax olardı. Sonra gözünün işığı artar və əllərinin qırışı yox olardı. Belə vaxtlarda kitab o qədər sevinərdi ki, az qalardı vərəqləri uçsun.

Günlərin bir günündə dəcəl bir oğlan kitabı əlinə götürüb o tərəf bu tərəfə baxıb, deyir:

-Nə qəşəng şəkilləri var...

Bunu eşidən kitab çox sevinir. Elə bilir ki, dəcəl oğlan indicə onu oxuyacaq. Oğlan əvvəldən axıra kimi kitabın şəkillərinə baxıb, sonra onu bir tərəfə atır. Kitab çox pərt olur. Nəinki kitab, hətta hərflər də pərt olur. “A” hərfi deyir:

-Əgər bu oğlan məni görsəydi, kitabı kənara atmazdı. Axı mən bütün hərflərdən gözələm, vacibiyəm, yaraşıqlıyam. Mənimlə “Ana” sözü yazılır.

Bunu eşidən “B” hərfi bərk hirslənir. “A” hərfinə deyir:

-Bəsdir özünü təriflədin! Əvvəl mənə bax, sonra danış. Unutma ki, sən çox vaxt məndən sonra yazılırsan. Bir bu sözlərə bax. “Balıq, balqabaq, balıq, badımcan, bahar, bal, bazar”. İstəyirsən sabaha qədər sayım?

“A” hərfi bu sözlərdən sonra öyündüyü üçün çox peşiman oldu.

Üçüncü səhifədə sakit dayanan “C” hərfi işi belə görəndə özünü saxlaya bilmədi. Üzünü “B” hərfinə tutub sözə başladı.

-Sən özünü nə yaman öyürsən? Bir gözlərini aç mənə bax. Mənimlə bəzi sözlər yazılanda sən gedib lap axıra düşürsən. Bir bu sözlərə bax. “Corab, cib, cənab, cavab”. Heç olmasa, mənim yanımda öyünmə.

Bunu eşidən “D” hərfi dözə bilmədi. Üzünü “C” hərfinə tutdu:

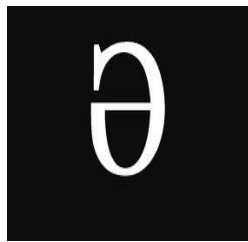

-Dinc dayan, yoxsa açaram sandığı, tökərəm pambığı. Elə sən özün də “Dinc, gic, səmic, kərpic, qılınc” sözlərində axıra qalırsan.

Burada E hərfi qeyzlə qışqırdı:

-Üzünüzü mənə çevirin və eşidin. And olsun yanımdakı bacım “Ə” hərfinin canına ki, biz hamınızdan güclü və gərəklilik. “Ev” deyəndə, “El” deyəndə, “Elçi” deyəndə mən, “əl, əməl, əvvəl, əncir” deyəndə isə bacım “ə” hərfi əvvəldə gəlir.

-F Fikirləş sonra danış. “Fevral, fayda, fəsəli, fayton” sözləri hansı hərflə başlayır?

“G” hərfi “Fəsəli” sözünü eşidən kimi dedi:

-Hanı fəsəli, hanı fəsəli?. Mənə də verin. Gözüm gözəldir. Görənlər belə deyir. Bir də deyirlər ki, mən gəlinə oxşayıram. Elə gəlinləri də mənim adımla çağırırlar. “Gül” deyəndə, “Gülab” deyəndə, “Gülşən” deyəndə məni yada salırlar. Adımı eşidən kimi diksinib oyanıram.

Səs-küyə bütün hərflər bir yerə yığıldı. Yekəqarın “O”hərfi qarnını irəli verib sözə başladı:

-Sakit olun! Bacılar, qardaşlar, öyünmək, qürrələnmək bizə yaraşmaz. Axı siz görürsünüz ki, hamımız lazımlıyıq. Xüsusən də mən.

“Nöqtə” bu sözü eşidəndə qışqıraraq istəyirdi ki, “Qoşanöqtə” hoppanıb “O” hərfinin üstündə dayandı və dedi:

-Hə necəsən? İndi oldun “Ö” hərfi.

Sonra “u” hərfi dinlənmək istəyəndə “Qoşanöqtə” hoppanıb onun üstündə dayandı. Onu da “ü” hərfinə çevirdi.

Aləm bir-birinə qarışmışdı. Səs-küydən qulaq tutulurdu.

Qoca “Əlifba” kitabı bu mərəkəyə baxır, səbirlə işin axırını gözləyirdi.

“İ” hərfi ilə “G” hərfi araya girəndə isə “Əlifba” kitabı dözmədi və dedi:

-Siz də dillənirsiniz? Sonra o, dərindən bir nəfəs aldı. Bütün hərflər uçub, öz səhifəsinə düşdü. Qoca “Əlifba” kitabı aramla sözə başladı:

-Əgər siz belə öyünsəniz, sizi oxuyan uşaqlar sizdən nə öyrənər? Sizin hər birinizin öz yeri var. Əgər sizlərdən biri olmasa, kitabı oxuyanlar çaşbaş qalar, heş nə başa düşməz. Çox danışmaqdan, çox düşünmək lazımdır. O dəcəl oğlanı kitaba cəlb etmək lazımdır ki, bizi yada salsın, bizi oxusun.

Sonra qoca “Əlifba” kitabı hərflərə dedi:

-Masanın üzərində elə düzülün ki, oğlan gələndə bu sözləri oxusun: “Ana, Vətən, torpaq, bu sözləri yazmaq və onların qədrini bilmək üçün bizi oxumalısan”.

Hərflər tez bu sözləri yazıb, oğlanın gəlməyini gözlədilər. Onlar əmin idilər ki, oğlan “Əlifba” kitabını oxuyacaq. Onlar bunu başa düşdülər ki, öyünməklə iş düzəlməz. Öyünənləri heç kəs sevmir.

Axşamüstü dəcəl oğlan evə gələndə masa üzərindəki yazıları oxuyub, səhər etdiyi hərəkəti üçün çox peşiman oldu. O, “Əlifba” kitabını götürüb sinəsinə sıxdı. Axı bu bizim ana dilimiz, doğma dilimizdi. Doğma dilini sevməyən, Vətəni də sevməz, torpağı da...

Bəli, nağılımız burdaca bitdi. Əziz uşaqlar, göydən üç alma düşdü. Biri sənin, biri mənim, biri də nənənin.

Nagil saatından sonra uşaqlar müəllifi Aygün Bala aid olan “Meşədə əlifba bayramı”adlı kitab ilə tanış olurlar və kitabdakı hərflərə aid şeirləri səsləndirirlər.

“Meşədə əlifba bayramı”

**Yığışmışdı heyvanlar,
Quşlar sakit guşədə.
Əlifba bayramıydı
Bu gün səhər meşədə.**

A

**Əlifbanı öyrəndim,
Böyüdüm addım-addım.
“A” hərfiylə başlayır,
Ayıdır mənim adım.**

B

**Dərsi pozmadı bəbir,
“B”-dan bayraq da qurdu.
Yeni dostlar tapdı o,
Bayquşla qoşa durdu.**

C

**Ceyran, cüyür söylədi:
Daha vurmayaq üzə.
“C”-la başlar canavar,
Niyə düşməndir bizə?**

Ç

**Kəndə getmişdi gecə,
Yemişdi neçə beçə.
Çaqqalın yaxasından
Açılmışdı böyük “Ç”**

D

**Əlifbanı öyrənmək
Heç də olmayıb asan.**

Qulağından asmışdı

“D” hərfini boz dovşan

E

Müəllimi daha çox

Eşşək incitdi, yordu.

“E” hərfini demədi,

Eşşəktək baxdı, durdu

Ə

Əqrəb öz zəhərini

Bildirmədi heç kəsə

“Ə” hərfini söylədi,

Hazırdı bu gün dərsə

F

Yazı taxtasında fil

Gördü ki, yer çox azdı.

O, xortumuyla yerde

Böyük “F” hərfi yazdı

G

Bayramda hamıdan çox

Sevinirdi gəlincik:

“G” hərfindən qurmuşam

Özümə gözəl evcik

1 Avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili günü münasibətilə təşkil olunan tədbirlərdən biri də ədəbi-bədii gecədir. Ədəbi-bədii gecəyə kitabxanaçı iki ay qabaqcadan hazırlaşmalıdır. Çünki, bu tədbirin özəlliyi onun geniş və maraqlı olamasındadır. Ədəbi-bədii gecə iki hissədən ibarət olur. Birinci hissədə çıxış və məruzələr dinlənilir, ikinci hissədə isə Azərbaycan Əlifbasına və Azərbaycan dilinə aid olan şeir və mahnılar səsləndirilir. “Ana dilimiz-milli təsdiqimiz, qürurumuzdur” adlı tədbirin nümunəsini veririk.

I Aparıcı:

Mənim ana dilim.

Laylay dedim gündə mən,

Gölgədə sən, gündə mən.

İldə qurban bir olar.

Sənə qurban gündə mən.

Layla dedim yatasan,

Qızılgülə batasan.

Qızılgül bağın olsun.

Kölgəsində yatasan.

Balam layla, a layla!

Gülüm layla, a layla!

Beşiyimizin başında səslənib bu laylalar. Nənələrimizin, analarımızın dilindən eşitmişik bu laylaları. Ömrümüz boyu bizimlə yol yoldaşı olub, ürəyimizə, qəlbimizə hakim kəsilib, gülətirli bu laylalar. Ömrün müəyyən çağından, həyatın müəyyən dövründən sonra arxaya baxdıqda, keçmiş, lap uşaqılıq illərini xatırlayanda yadımıza birinci bu laylalar düşür. Onun həzin xatirələrində, bulaq suyu kimi təmizliyində və zirvə ucalığında böyüyür və biz ana laylalarına məhəbbət hissi bəsləyirik. Ona görə də onun hər misrasında, hər sözündə, ana istəyi, ana ürəyinin böyüklüyü hiss olunur və duyulur. Bir də ona görə ki, ana dilimizin ən təmiz özəyindən keçir bu laylalar.

Oxucular səhnəyə daxil olur: Rafiq Yusifoğlunun “Saitlər” adlı şeirini səhnələşdirib tədbir iştirakçılarına təqdim edirlər.

**“A”nı lağa qoyaraq
“İ” dedi:
-Mən inciyəm.
Mirvariyəm, inciyəm.
“E”də, “Ə”də incədi.
“Ö”də, “Ü” də incədi...
“İ”nin kobud sözündən
Qalın səslər incidi.
Elə bil “Əlifba”nın
Üstünə zülmət çökdü,
Qoymadı dil-boğaza,
“İ” üyütdü, “İ” tökdü.
Dedi ki, sən qalınsan,
“O” da, “U” da qalındı.
“I” sizdən də betərdi...
“A”küsdü,
“A” alındı.
Söylədi:
-“Əlifba”nın
İlkin səsi mənəm, mən.**

Əgər hər hansı bir ziyalı öz doğma ana dilində danışmırsa və bu dili bəyənmirsə, bu dilə xor baxırsa, o, ziyalı həmin xalqın içindən çıxmasına baxmayaraq, onu həmin xalqın ziyalısı adlandırmaq olmaz. Ana dilində ona çalınan laylalar, doğma anasından əmdiyyəti süd elə bir ziyalıya haram sayılmalıdır... Bəli bu sözlər hörmətli ziyalımız Nazim Hikmətə aiddir.

Ana dili! Ana qədər əziz, Vətən qədər qüdrətli ana dilimiz. Bizim incə, həzin laylalarımız, kövrək bayatılarımız, insanı məğrurluğa, mərdliyə səsləyən qəhrəmanlıq dastanlarımız məhz bu dildə yazılıb. Ona görə də doğma ana dilimizi daha çox sevməli, daha dərinləndirən öyrənməliyik.

“Babamın, nənəmin şirin-şirin nağıllarında ürəyimə, girib ana dilim. Elə o zamandan, Füzulinin, ölməz qəzəllərindən, Vaqifin büllur qoşmalarından sənə böyüklüyünü, əhəmiyyətini hiss etmişəm.

Hər xalqın öz dili özünə şirindir. Sən də mənə baldan şirin, zirvədən ucasan, azərbaycan dilim! Sənin keşiyində durmaq, səni qorumaq, sevib-əzizləmək və sənin böyüklüyünlə, əzəmətinlə fəxr etmək hər bir azərbaycanlının müqəddəs vəsifəsidir”.

Oxucular səhnəyə daxil olur. Şairə Zeynal Vəfanın “Dilim dillər tacıdır” adlı şeirini soyləyirlər.

I Oxucu:

**Yeddi aydı ömrüm-dilim-dilimdi,
Aeroportda qəfil bir səs eşitdim,
Aman Allah, bu ki, mənim dilimdi.
Sevən qəlbim səsə doğru süründü,
Oksigenə möhtac olan bir şəhər,
Bakirə bir dağ mehinə büründü.
Elə bil ki, milyon ildi tanışdıq.
İnsan dönüb daş olarmış, daşa bax,
Sevinc dolu gözdən axan yaşa bax,
Gah qıvrılan, gah açılan, qaşa bax,
Aman Allah, hicran necə ağırmış.
Dilim əsdi, dodaqlarım büzüldü,
Bu boğucu bürkülüyün içindən,
Mənə doğru bir Gilavər süzüldü.
Çoxdan yatmış bir saatdım, quruldum,
Lehmə dolu gölməçəydim, duruldum.
Hicranımı vüsəl yoldu bir anda,
Adəm yurdu qoca Səna çevrilib,
Bakı oldu, Təbriz oldu bir anda.
Oraq olub ayrılığı biçirdim,
Bu alovlu təşnəliyin içində,
Hər kəlməni sərin su tək içirdim.
Füzulinin qarşısında baş əydim,
Onun qəlbi qeyrət üçün aratdı.
Yad millətin arasında doğuldu,
Doğma dildə “Leyli-Məcnun” yaratdı.
Doğma eldə doğma dildən aralı
Gəzənlər var, ən sağalmaz yaramdı.
Övladıyla özgə dildə danışan,
Anaya da ana demək haramdı.**

Sərhədlərin o tayından gözəlmiş,
Göz ağardıb ürəyimi közləmə.
Özgə dildə “Vətən, Vətən” deyəndən,
Ömrü boyu vətəndaşlıq gözləmə.

II Oxucu:

Yad torpaqda mən biçərə, çəlimsiz,
Nə gəzirəm Muğanımsız, Milimsiz.
İki yad dil arasında dilimiz,
Yetim qəlbim partlamasa yaxşıdır.
Bürünmüşəm öz oduma, tüstümə,
Özgə dilin duasını neynirəm,
Öz dilimdə qarqış səpin üstümə.
Eynəyimi bir tərəfə tulladım,
Bir günəşlik işıq gəldi gözümə.
Qurban verrəm bir əsrlik ömrümü,
Dilimdəki ən adi bir sözümə.
Niyə dilim daşlaşmayıb bu dilsiz,
Nifrət etdim özümdəki dözümə.
O müqəddəs dildən opmək istədim,
Eh, heyf ki, təyyarəsi uçurdu.
Varlığını bildirərsən nəylə sən.
De, varsansa bu dünyada ay Allah,
Təyyarəni bir azca da əylə sən.
Eybi yoxdur, qoy yubansın tanışım,
Öz dilimdə mən bir az da danışım.

1 avqust Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan Dili Günü münasibətilə bağlı hazırladığım bu vəsaiti xalq şairi Əzizə Cəfərzadənin sözləri ilə tamamlamaq istərdim: “Analar! Adətlərimizi, ənənələrimizi, dilimizi qoruyun! Uşaqlar ilk təhsilini mütləq öz ana dilində almalıdır. Müqəddəs sözlərin hamısını birinci dəfə insan ana dilində yazmalıdır” ana dili göz bəbəyimizdir, onun keşiyində dayanmaq hər birimizin vətəndaşlıq borcudur”.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

www. Google. Az. Wikipediya.

1. Heydər Əliyevin dil siyasəti : Rəsmi sənədlər. Bakı. : Şirvanəşr, 2009. - 133 s.
2. Xudiyev. N. M. Heydər Əliyev və Azərbaycan dili. Bakı. : Təhsil, 1997. - 288 s.
3. Əlifba : 4-6 yaş uşaqlar üçün. - Bakı : Qanun ; Bakı : "Əli və Nino" nəşriyyatı, 2013. - 56 s.
4. Əlifba (kart-kitab). - Bakı : Qanun ; Bakı : "Əli və Nino" nəşriyyatı, 2013.
5. Hərflər Əlifba. - Bakı : Qanun ; Bakı : "Əli və Nino" nəşriyyatı, 2013. - 30 s.
6. Mənim ilk kitabım. Kiçik yaşlı uşaqlar üçün. - Bakı : Turan Nəşrlər Evi, 2012. - 30 s.
7. Mənim ilk sözlərim. Bakı.: 2006.- 44 s.
8. Riyazi əlifba. Bakı.: 1996. - 25 s.
9. Amanova. S. B. Əlifba [Elektron resurs] : Nağıl. Bakı. : İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2013.
10. Amanova. S. B. Əlifba : Yazmağı və oxumağı öyrənirəm. Bakı : OSKAR, 2012. - 36 s.
11. Bal. A. Meşədə Əlifba bayramı : Şeirlər. Bakı. : Qələm MMC, 2007.- 110 s.
12. Bəhmənli. V. Əlifba : Poeziya. Bakı : Beşik, 2009. - 34 s.
13. Eyyubov. P. Bağçadan məktəbə / P. Eyyubov. - Bakı : Qələm , 2014. - 80 s.
14. İsabəyli. Q. Əlifba-krossvord : Poeziya. Bakı : Şirvanəşr, 1999.-16 s.
15. Nuruqızı. S. Bapbalaca əlifba : Nağıllı, şeirli, tapmacalı, yanıltmaclı və şəkilli əlifba. Bakı. : Aspoliqraf, 2010. - 196 s.
16. Rəcəbov O. Nəğməli əlifba. Bakı.: Şirvanəşr, 2005.- 30 s.
17. Sadıq. F. Şeirli əlifba : Poeziya. Bakı. : 2007. - 33 s.
18. Yusifoğlu. R. Ana dilim. Bakı.: 2007.- 26 s.